

տի մարդ մը տեսնելուն պէս մէկէն ջուրը կը մանեն : Վարդինայի սեւերը կացիններով կը սպաննեն կոկորդիլոսը , ու պոչը ախորժեւով կուտեն : Անեկալի երկիրը որսորդներ կան որ երբոր կոկորդիլոսին վրայ կ'երթան , անիկայ իրեն լայն կոկորդը բանալուն պէս՝ կոկորդին մէջ երկու ծայրը սուր երկաթ մը կը խոթեն , որով չկրնար բերանը գոցել , ետքը կը սպաննեն : Եւ ապա հովու թեան համար առաջուց աջ թևերնին հաստ կաշիով մը կը պըլլեն : Այ է ան մարդուն որ ջրին մէջ կոկորդիլոսի ձեռքը իյնայ . Եւ սակայն յանդուգն որսորդներ կը գտնուին որ ջրին մէջ ալ լողալով կ'երթան , կոկորդիլոսին փորը դանակ կը խոթեն ու կը սպանեն :

Կոկորդիլոսին շատնալուն մեծ արգելք են ամէն տեսակ օձերը՝ որ անոր անհամար հաւկիթները կը կոտորեն ու կ'ուտեն . թէ որ աս արգելքը չըլլար , բոլոր Վերիկէն կոկորդիլոսներով կը լեցուէր : () Զերէն զատ՝ գիշատիչ թռչուններն ալ թշնամի են կոկորդիլոսին , մանաւանդ անգղը՝ որ շատ կը սիրէ ասոր հաւկիթները . անոր համար անգղները մէկտեղ ժողովուած կը սպասեն ան միջոցին որ կոկորդիլոսը ծովէզերքը կուգայ հաւկիթները կ'ածէ , որ 50^{էն} ինչուան 60 հատ կ'ըլլան , ետքը աւազով կը ծածկէ ու անանկ կը թողու որ արևուն տաքութենէն ձագերը ելլեն : Ինքը ջրին մէջ մտնելուն պէս՝ անգղները մէկէն կը թափին , ու բոլոր հաւկիթները կ'ուտեն կը լմնցընեն : Արսեն թէ նոյն իսկ արու կոկորդիլոսն ալ ծերանալէն ետեւ իր ձագերը կ'ուտէ՝ երբոր մայրերնին զանոնք նոր ջուրը կ'իջեցընէ . ասանկով հետ զհետէ կոկորդիլոսի ցեղը ջնջուելու վրայ է : Գլխաւոր թշնամիներէն մէկն ալ Փարաւոնի մուկն է , որուն վրայ զատ խօսեցանք :

Հոս ! ասէփէտ անունով անուանի բնագէտին խօսքը դնենք որ կ'ըսէ . « Կոկորդիլոսը արծիւէն ու առիւծէն ալ մեծ է՝ որ օդին ու ցամաքին

կատաղի թագաւորներն են . Եւ թէ որ փիղը , ձիագետին , կէտը Եւ մէկ քանի օձերը մէկգի առնենք՝ աշխարհիս մէջ կոկորդիլոսին պէս սոսկալի գազան չգտնուիր : Կոկորդիլոսին գրեթէ բոլոր մորթը մանր մանր վահաններով պատած է , որով ոչ թրէ կը վաննայ՝ ոչ կասարէ գնատակներէ . տեսքն ալ խիստ զարհուրելի է , մանաւանդ նայուածքը . ահագին բերանը կարծես թէ անդունդ մըն է՝ սոսկալի ակռաներով . իրեն դանդաղ դանդաղ քալուածքն ալ մարդուս աւելի սոսկում մը կը բերէ , միայն թէ անօթի չեղած ատենը ուրիշի փնա չընեն » :

Երա՛ :

() ԻԹՈՒՐՆԵՐԸ երկու ցեղ կը բաժնուին ընդհանրապէս . մէյմը ցորեկուան թիթեղներուն թրթուրները , մէյմըն ալ գիշերայինները . ասոնք աւելնքն ալ զատ զատ յատկութիւններ ունենալուն համար դարձեալ այլևայլ տեսակ կը բաժնուին : Եսոնց մէկ տեսակն ալ շերամն է , որ ուրիշ թրթուրներու պէս իրարու մէջ անցած զանազան օղակներով ձևացած է . ոտքեր ու մանր ճանկեր ալ ունի , ու անոնցմով ուր որ ուզէ կը կպչի կը կենայ : Իւրնին մէջը երկու կարգ ակռայ կայ , որ մեր ակռաներուն պէս վեր վար չեն շարժիր , հապաքովընտի . ասոնցմով իր ուտելու տերէնները կը ձգմէ կը կտրէ ու կը ծակէ : Իսկ իր մարմնոյն երկայնութեամբը կունըկի մաշկին տակը խողովակի պէս գործարան մը կայ , որ ատեն ատեն կ'ուռի , ու իրեն սրտի տեղ կը բռնէ : Իր կու կողերուն վրայ իննական հատ ծակեր կան , որ թոքի տեղ կը գործածէ . վասն զի անոնցմով դրսի օդը կը ծծէ , ու ասոնց ուռելովն ու ցածնալովը մամացը կամ սննդարար հիւթը որդին մարմնոյն մէջ կը պտըտի : Իւր-

նին մէջը թելահան գործիքի պէս երկու ծակ ունի, անկէց երկու կամ թիւ խժային նիւթ մը կը հանէ, որ պարկի մը մէջ պահած է. երբոր կ'ուզէ՝ ան խժային հիւթը մէկ տեղ մը կը հաստատէ, ու անկէց գլխովը կը հեռանայ կամ վար կը կախուի: Այս խժը ան ծակերուն ձևովը դուրս կ'ելլէ ու կ'երկընայ. մէկէն իրեն կակղուած իւնը կը կորսուցնէ, ու երկու թելը իրարու կպչելով՝ բաւական պինդ ու դիմացկուն թել մը կը դառնայ. շերամը իր խողակը ասով կը շինէ: Այս թելի ոտուրներովը թելերը իրարու կը կպցնէ. աս թելերը թէպէտ խիստ բարակ են, բայց շատ հաստատուն ու երկայն ալ են: Ամէն մէկ խողակը մէկ թելէ շինած է, որ հազար ոտք երկայնութիւն ունի. և որովհետեւ կրկին թել է իրարու կպած, ըսել է թէ ամէն մէկ խողակին թելին երկայնութիւնն է երկու հազար ոտք. այսպիսի երկայն թելը ոսկերչի կշռովը երկու ցորենաչափ ու կէսէն աւելի ծանրութիւն չունի:

Այս միջատին որդ եղած ժամանակը խիստ կարճ է. բայց ան քիչ ժամանակին մէջ ալ զանազան վիճակներէ կ'անցնի ու կամաց կամաց կատարեալ շերամ կը դառնայ: Հաւկը թէն ելլելու ատենը ամենապզտիկ որդ մըն է, գոյնը սև, գլուխն ալ աւելի փայլուն սև: Այն օրէն կը սկսի ճերմրեկնալ կամ մոխրագոյն դառնալ. ետքէն կ'աղտոտի ու առջի մաշկը կը ձգէ, նոր մաշկ մը կ'առնէ. կը հաստընայ ու աւելի կը ճերմրեկնայ. բայց աս ճերմակն ալ աւելի կանաչի կը զարնէ՝ կերած տերեւներուն գոյնին նման: () Դին տաքութեանը, կերակրին տեսակին ու կենդանւոյն բնական տաքութեանը և պաղութեանը համեմատ շուտ կամ ուշ որդը կերակուր ուտելէն կը դադրի, ու գրեթէ երկու օր կը քնանայ. ետքը կը սկսի տապը տրկիլ, ու այնչափ ինքը զինքը գետնէ գետին կը զարնէ որ կաս կարմիր կը կտրի, մաշկը կը ճմրւթկի, ու վըայէն

կը սկրդուի կ'ելլէ, որդն ալ ոտուրներովը ան մաշկը մէկդի կ'ընէ: Այս երրորդ մաշկովը իրեք շաբաթ կամ մէկ ամիս մը կենալէն ետքը, դարձեալ կը սկսի ուտել, և ան ատենը իր գլուխը՝ գոյնը ու ամէն կերպարանքը այնչափ փոխուած կ'ըլլայ որ կարծես թէ բոլորովին ուրիշ կենդանի դարձեր է:

Այն քանի օր ուտելէն ետքը նորէն իր թմրութեանը մէջ կ'իյնայ. վերջը արթննալով՝ իր մաշկը դարձեալ կը փոխէ. այսպէսով հաւկը թէն ելլելէն ետեւ իրեք անգամ կը փոխէ մաշկը: Արսկսի նորէն ուտել. ետքը բոլորովին կերակուրը թողլով, առանձին տեղ մը կը պատրաստէ իւրեն, ու թելահանէն քաշած ամենաբարակ թելովը ինքը զինքը կը պլլէ, ինչպէս որ մենք կծիկի համար հաւկը թաձե փայտի մը վըայ դերձան կը փաթթենք: Այս աշխատութիւնը լմընցնելով ու խողակը ամէն կողմէն գոցելով, ներսը կը փակուի կը մնայ՝ որչափ ժամանակ որ բաւական է իրեն հարսնեակ ու թիթեղ ըլլալու համար. որ ընդհանրապէս տասնհինգ կամ քսան օրուան մէջ կ'ըլլայ. անկէց ետեւ իր բանտը կը ծակէ ու դուրս կ'ելլէ, չէ թէ առջինին պէս որդ, հապա օդի մէջ թռչող թիթեղ մը. ետքը բնութեան կարգին համեմատ հաւկի ձգելով կը շատնայ:

Այն օր մէկը ուզէ մետաքսը բանի բերել, պէտք չէ սպասէ որ կենդանին իր խողակը ծակէ, հապա տաք առեուն դիմացը պիտի տարածէ, կամ տաք փռան մէջ դնէ, որպէս զի թիթեղ փոխուելէն առաջ մէջի որդերը սատկին. վասն զի թէ որ խողակը ծակելու ըլլայ, մետաքսը ամենեւին բանի մը չգործածուիր: Սակ թելերուն ծայրերը գտնելու համար՝ խողակները տաք ջրի մէջ կը ձգեն, ու աւելով կը խառնեն. ծայրը գտնելէն վերջը, նազուկի վըայ կ'առնեն կը պլլեն՝ ինչուան որ խողակը լմընայ:

Ահա աս որդին թելերէն կը շինուին մեր փառաւոր հագուստները.

ան որդը որ հազիւ կ'ուզենք վրան նայիլ՝ վաճառականութեան ու անբաւ հարստութեան մեծ պատճառ է . աս ալ դիտելու բան է որ չնչին բան կարծածնիս՝ շատ անգամ մարդուս օգուտ ու զարդ կ'ըլլայ : Երկայ օրինակ պէտք է ըլլայ ան մարդիկներուն , որ փոխանակ աշխատելով իրենք զիրենք ու իրենց նմանները երջանիկ ընելու , կեանքերնին պարապ կ'անցընեն :

Բնույ Բնական Կշիռները :

Յոթ :

Եւ Վրիգորիկ , սա կանաչ շուքին տակը կեցած՝ դաշտը նայինք : Եւ գերանդաւոր մարդիկն որ կը տեսնես՝ հնձողներն են . դիմացնին ընկնող տանողն ալ իրենց տէրն է :

Եւ խեղճերէն շատը ուրիշ դաշտերէ կուգան՝ ուր որ իրենց հունձքը լաւ առաջ եկած չէ . ուրիշի ծառայելով աս տաք արեւուն մէջ՝ իրենց վարձքն ու ապրուստը կ'առնեն :

Եւ այսպէս շրջան ընելով աւելի տաք երկիրներէն դէպ'ի աւելի պաղ կողմերը կ'երթան , որպէս զի միշտ աշխատանք ունենան՝ նոր նոր հունձեր գտնելով :

Շատ կողմեր կը գտնուին ասանկ հնձողներ , որ հունձերուն ետեւէն ճամբորդութիւն մը ընելով , ինչուան չմընցընեն՝ տուն չեն դառնար :

Բայց երբոր գան իրենց տեղը՝ հոն պէտք է ըլլաս որ տեսնես իրենց զաւակացն ու բոլոր ընտանեացը խընտու մը :

Խեղճ մարդիկ . երանի՛ իրենց որ քիչ շահուն վրայ ալ անանկ գոհ են , որ ալ ձմեռը կարօտութիւն քաշելու վախ չունին :

Երբեք են որ սեպտեմբեր ամսուն մէջ ալ կ'երթան լեռները թափած շագանակները ժողովելու , լծափած .

ներն ալ գաւազանով կը թօթվեն :

Հիմայ եկու մօտենանք անոնց ու լաւ մը դիտենք : Եւ ամէնքը մէյ-մէկ ահօսի մէջ մտած կը պատրաստուին հնձելու :

Ոմանք մէկ ձեռքով մանգաղ առած , մէկալ ձեռքով ալ փունջ մը հնձելու խոտէն բռնած կը կտրեն . Ոմանք ալ երկայն գերանդիներով երկու ձեռք բռնած կը հնձեն :

Կտրածնին ահօսներուն մէջտեղը կը դիզեն վրայէ վրայ :

Ուրիշ աշխատողներն ալ ատ որաներէն մէկտեղ կը ժողովեն ու կը կապեն քանի մը հատը մէկտեղ , և աս կ'ըսուի շեղը կամ գաղիշ :

Եւ անքան ալ որոշուած չափով մը հընձելէն վերջը՝ միաբան շուքի տակ կը քաշուին , ու պարզ կերակուր մը առնելով՝ ու ժերնին կը հաստատեն :

Նորէն կը սկսին աշխատիլ ինչուան կէս օր , ու կէս օրուան կերակուրնին առած՝ մէյմէկ դի կը քաշուին , ահանջնին ճպղան ձայնին տուած :

Երբոր բոլոր հունձքը կը լմընայ՝ գեղացիները սայլերով կուգան , ու բաց տեղ շինած ծածքի մը տակ կը տանին գաղիշները :

Բայց հոն դիզելէն առաջ կը նային որ լաւ չորցած ըլլան . թէ է չէ՝ յարդը կը մըլի ու ցորենը կ'ապականի :

Եւ անկ հոն կը թողուն 15 կամ 20 օր մը , որ ցորենը աւելի կը պարարտանայ՝ հասկին կամ յարդին մէջ մնացած խոնաւութիւնը ծծելով :

Բայց դու տես , Վրիգորիկ . աս ցորենին համար , որուն ամէնքս կարօտ ենք , խեղճ գեղացիները որչափ կ'աշխատին . հնձելու ատեն արեւուն տակը կը խաշին . վերջը կալին մէջ ծեծելու ատեն՝ որչափ կը քրտնին , գէթ կալը ծեծող եզները ու ձիերը կառավարելու համար :

Եւ ասպէս մարդուս կեանքն ալ բոլոր աշխատութիւն է . առանց աս աշխատութեան պտուղ չկրնար վայելել :